

Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta Ústav Českého národního korpusu

nám. Jana Palacha 2, 116 36 Praha 1
tel.: +420 2 21 619 357, ucnk@ff.cuni.cz

Posudek na diplomovou práci Jany Hubáčkové

Generalizace a specifikace lexikálního významu v soudobém uměleckém překladu

Práce J. Hubáčkové si klade za cíl posoudit generalizaci a specifikaci lexikálního významu v překladatelské praxi, a to na datech korpusových, specificky současné beletrie. Je to tedy velmi vítaný pokus a krok k objektivizaci poznatků v dané oblasti. Práce se skládá z teoretických a datově-analytických částí (143 stran, 44 stran příloh).

Práce neusiluje pouze o pragmatická řešení, její úvodní partie ukazují, že se autorka dobře seznámila se současnými poznatky a názory teoretickými, které zasvěceně představuje a komentuje v kap. 2 a 3. Pokouší se objasnit současný trend mluvit tu o univerzáliích, nazíraných i nazývaných různě, a v jejich rámci ukázat i na místo obou sledovaných pojmů. Je bohužel odkázána na většinou neurčitě a někdy i mlhavě vymezení užívaných pojmů ze strany zmiňovaných autorů, u kterých postrádám kritéria pro své názory jiná než induktivní a založená na nejasných datech. Lze se proto ptát, jak přesně se má vymezit například generalizace. Je to jen užití hyperonyma místo patričního, resp. výchozího hyponyma? Hyperonym může být ovšem víc nad sebou, srov. jednoduchý příklad *jabloň* → *ovocný strom* → *strom* → ..., jsou tu však i synonyma, z nichž některé může mít význam obecnější a přesto není hyperonymem a co ještě dalšího tu objektivně a formalizovaně vstupuje do hry? Zobecnění a typologie obou pojmů, přes obecné vymezení na s. 65, chybějí. Zadání práce řešení této otázky, povahou už jiné a obecnější, neobsahovalo, jakkoliv leccos můžou naznačit výsledky datové analýzy. Jisté kritérium se však objevuje v návrhu postupu (operacionalizace) opírající se o kvantifikaci apelativních autosémantik, které by se někdy v budoucnu dalo rozvést a doplnit: Jde o takové věci jako poměr k sysémantikům, který je typologický, jednoslovnost vs víceslovnost, popř. kompozita a hlavně podíl na celkovém počtu slov, typů i lemmat. Je dnes dobře zámé, že některé významy jsou vázány jen na určitý tvar, ne na celé lemma, ale toto by si zaloužilo napřed systematické zkoumání samo o sobě. Zásadní je také lišení tokenů, typů a lemmat ve srovnání, které se v jazycích nikdy nekryje. Některé z těchto aspektů v dalším autorka sama používá. Za pracovní východisko považuje autorka čtyři velmi obecné a celkem intuitivní hypotézy o vztahu originálu a překladu, v podstatě z hlediska lexikálního bohatství. Na tomto pozadí pak může přistoupit ke zkoumání obou svých pojmů, generalizace a specifikace.

Vlastní analýzu dělí na tři části. První studuje situaci v jednojazyčném srovnatelném korpusu, složeném z překladů a českých textů. Jakkoliv je tato analýza sama o sobě zajímavá, její slabinou jsou kritéria vymezení těchto (tří) subkorpusů: pojem srovnatelnosti není dobře vymezený (v korpusové lingvistice se navíc tento název užívá jinak) a může podléhat náhodě. Sám stejný žánr a přibližně stejný rozsah nemusí stačit. Analýza přesto ukazuje řadu zajímavých výsledků obecných, doplněných o dílčí sondy do vybraných oblastí, např. verb zvuků.

Sevřenější a spolehlivější výsledky přinášejí další dva výzkumy. První se zakládá na analýze malého paralelního korpusu česko-anglického složeného z pěti překladů z angličtiny a vychází od seznamu frekventovaných slov (zřejmě tokenů). Zde zaujme především celkový výsledek ukazující překvapivě na víc než padesátiprocentní generalizaci (60 případů ze sta). Třetí analýza se týká jemnějšího srovnání dvou překladů jednoho anglického textu, kterou autorka zajímavě ilustrovala ale jen na uvozovacích slovesech, zřejmě podle zásady *pars pro toto*.

Je zřejmé, že přístup volený v dané práci musel být selektivní, i když data umožňují mnoho dalšího. Je také zřejmé, že autorka se tam, kde to dosavadní poznatky umožňují, opírá o kvantitativní analýzy, zatímco mnoho dalšího stále záviselo na selektivnímu přístupu k vybraným jevům i exemplifikaci a „manuální“ interpretaci (kdy je třeba jasné, že oblasti jako je expresivita se formálně zatím analyzovat nedají, tj. bez zapojení kolokací aj.).

**Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta
Ústav Českého národního korpusu**

nám. Jana Palacha 2, 116 36 Praha 1
tel.: +420 2 21 619 357, ucnk@ff.cuni.cz

Obecným problémem tu zůstávají dva ohledy: rozhodnout, kde končí možnosti automatické analýzy, opřené o objektivní formu, a zapojení pro takovouto analýzu kritérií dalších, zvl. víceslovných lexémů, máme-li zůstat jen u roviny lexémové a kde stále zůstává nemalý podíl introspekce vycházející z vybraných příkladů, což je přístup v zásadě opačný a subjektivní.

Je konečně také jasné, že jí dosavadní poznatky jiných, tj. stav poznání v dané oblasti, příliš vstříc svou obecností, teozovitostí a vágností nevycházely. Přesto se na velkých datech, jejichž náročné formální analýzy se zhostila dobře, dokázala dopracovat k řadě zajímavých závěrů, potvrzujících hlavní výchozí hypotézu, ale hlavně schopných posloužit jako ilustrace a inspirace pro výzkum další.

Hodnocení práce: výborně.

8. září 2008-09-08

Prof. PhDr. František Čermák, DrSc